

**BISERICA ȘI ȘCOALA ÎN TRANSILVANIA
ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA.
CORESPONDENȚA DINTRE
GIMNAZIUL GRĂNICERESC DIN NĂSĂUD ȘI
EPISCOPIA GRECO-CATOLICĂ DE LA GHERLA**

Aurica Sîngeorzan *

Abstract: *In the second half of the 19th century, in Transylvania, the relationship between the Church and the school was essential for the preservation of the Romanian national identity. Confessional education, especially Greek Catholic, was organized and supported by local communities and church authorities, especially in former border areas such as Năsăud. The Austro-Hungarian state gradually limited the Church's autonomy over education, through laws that imposed control over curricula, language of instruction, and salaries. Correspondence between the Border Gymnasium in Năsăud and the Greek Catholic Diocese of Gherla reflects the Church's involvement in the appointment of teachers, approval of textbooks, material support of schools, and supervision of students. After 1893, the direct influence of the Diocese in school life decreased, along with the increase in state control.*

Keywords: education, denominational schools, Church, correspondence, Nasaud, Transylvania.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Transilvania a cunoscut transformări semnificative în plan social, politic și cultural, sub influența dualismului austro-ungar și a proceselor de modernizare instituțională. În acest context, relația dintre **Biserică** și **școală** a jucat un rol esențial în conservarea identității naționale și profesionale a românilor transilvăneni. Originile învățământului trebuie căutate, așa cum susținea Virgil Șotropa, în mod inevitabil, în sânul Bisericii. Primele forme de educație s-au desfășurat în cadrul bisericilor și mănăstirilor, care au înființat și susținut școli în care erau predate elementele de bază ale alfabetizării, precum cititul și scrisul¹.

Ridicarea la rangul de religie de stat a catolicismului după încorporarea Transilvaniei la Imperiul Habsburgic, a determinat

* Doctorandă, Școala Doctorală Studii de Populație și Istoria Minorităților, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca; e-mail: aurica.singeorzan@ubbcluj.ro

¹ Virgil Șotropa, Nicolae Drăganu, *Istoria școalelor năsăudene*, Bistrița, Tipografia cu motor G. Matheiu, 1913, p. 4.

„Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu». Series Historica”, tom LXIV, 2025, Supliment nr. 1, p. 225-235.

întemeierea unui număr mare de instituții școlare de grad mediu, frecventate în primul rând de catolicii maghiari, de germani, dar și de românii greco-catolici. În a șaptea decadă a secolului al XVIII-lea, funcționau în Transilvania 19 gimnazii și colegii, aflate sub patronajul iezuiților, piariștilor și franciscanilor. Gimnazii de VI ani funcționau la: Oradea, Timișoara, Cluj, Alba Iulia, Târgu Mureș, Brașov, Bistrița, Șumuleu Ciuc și Kanta (înglobat în orașul Târgu Secuiesc); gimnazii de V ani în: Odorheiul Secuiesc, Sighetul Marmației, Mediaș, Caransebeș, Arad și Sântana, gimnazii de IV ani în: Satu Mare, Baia Mare și Carei, iar de III ani în Șimleul Silvaniei. În urma eforturilor lui Inochentie Micu Klein și ale episcopul Petru Pavel Aron, românii greco-catolici au reușit să obțină deschiderea la Blaj a unui seminar pentru pregătirea preoților și a unui gimnaziu (1754) de III ani, care pe parcurs (până în 1771) s-a transformat în gimnaziu de V ani, apoi în 1772 a fost întregit cu un curs de filozofie și unul de teologie. Calvinii maghiari aveau, după anul 1760, colegii de VII-VIII ani, gimnazii de VI ani și de IV-V ani, iar unitarienii aveau un colegiu cu treaptă gimnazială și cu cursurile de filosofie și teologie la Cluj și un gimnaziu la Turda. Comunitatea germană din Transilvania avea un gimnaziu cu cursuri de filosofie și teologie la Sibiu, gimnazii de V-VII ani la: Brașov, Mediaș, Bistrița și Sighișoara și gimnazii inferioare în: Agnita, Bălcaciu, Biertan, Cisnădie, Cincu Mare, Codlea, Dumitrea Mare, Miercurea, Nocrich, Reghin, Rupea, Saschiz și Teaca². În perioada absolutismului luminat, învățământul elementar din mediul rural era organizat, în principal, de confesiunile religioase, care desfășurau activități educaționale în cadrul fiecărei parohii. Comunitățile sătești aveau responsabilitatea întreținerii acestor școli, implicându-se activ în buna lor funcționare. Astfel, sătenii contribuiau la asigurarea salariului învățătorului, puneau la dispoziție o clădire adecvată pentru desfășurarea cursurilor, ofereau cazare dascălului în cazul în care nu era originar din localitate și se ocupau de încălzirea spațiului școlar. De asemenea, erau obligați să-i dispenseze pe copiii de vârstă școlară de muncile agricole sau casnice, pentru a le permite frecventarea cursurilor, și să le furnizeze cele necesare studiului. În satele mai sărace, preotul a asumat nu doar rolul de păstor spiritual al comunității, ci și pe cel de educator, considerându-se dator să contribuie

² Ioan Chiorean, *Intelectualitatea din Transilvania în epocile premodernă și modernă. Studii și Articole*, Târgu Mureș, Edit. Universității Petru Maior, 2008, p. 59.

la conducerea și organizarea școlii, în paralel cu activitatea sa ecleziastică. Adeseori, biserica și școala împărțeau același spațiu fizic, fiind adăpostite sub același acoperiș, ceea ce a favorizat o colaborare strânsă între cele două instituții ale statului³.

Până spre finalul secolului al XIX-lea nu poate fi trecut cu vederea raportul dintre stat și biserică în afacerile școlare. Începând cu anul 1849, în contextul consolidării relațiilor dintre Sfântul Scaun și Monarhia Habsburgică, ierarhii catolici reușiți în Conferința Episcopală de la Viena au propus încheierea unui concordat între Papalitate și Curtea Imperială (concretizat în anul 1855), menit să redimensioneze raporturile dintre stat și Biserică. În acest context, autoritățile imperiale, au emis două ordonanțe prin care s-a acordat Bisericii o influență sporită în societate, în special, asupra învățământului din imperiu⁴. Legea nr. 29 din anul 1850, aplicată sub conducerea lui Leo Thun, prevedea consolidarea rolului Bisericii în viața socială, tratând religia ca element esențial al educației tinerelor generații. Legea introducea obligativitatea învățământului elementar în limba maternă pentru copiii cu vârste între 6 și 12 ani, garanta egalitatea accesului la educație și stabilea un sistem de cotelă între stat și Biserică în elaborarea politicilor școlare⁵.

Legea nr. 38 din anul 1868, prin intermediul articolului 11, prevedea ca fiecare confesiune să primească dreptul să își creeze o instituție școlară în propria comunitate, însă acestea urmau să funcționeze conform condițiilor impuse de autoritățile statului⁶. În acest context, învățământul își păstra un caracter confesional, iar Biserica primea îndatorirea de a supraveghea procesul instructiv-educativ: asigura resursele umane și materialele necesare funcționării școlilor confesionale, selecta manualele școlare, stabilea planurile de învățământ și metodele pedagogice, urmărea ca școlile să corespundă obiectivelor educaționale ale epocii. Această relație complexă între autoritatea

³ Gheorghe Tulbure, *Școala sătească din Ardeal în epoca lui Șaguna*, Cluj, Edit. Revistei Satul și Școala, 1937, p. 3-4.

⁴ Paul Bruslanowski, *Învățământul confesional ortodox român din Transilvania între anii 1848-1918. Între exigențele statului centralist și principiile autonomiei bisericesti*, vol. 1, Cluj-Napoca, Edit. Presa Universitară Clujeană, 2019, p. 96.

⁵ Iosif Marin Balog, *Dilemele modernizării, Economie și societate în Transilvania, 1850-1875*, Cluj-Napoca, Edit. International Book Acces, 2007, p. 125.

⁶ Iosif Uilacan, *Școlile confesionale românești în perioada comitatului Bistrița-Năsăud (1876-1918)*, „Revista Bistriței”, XX, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, Edit. Accent, 2006, p. 249.

religioasă și cea laică reflecta o încercare de echilibrare între autonomia confesională și centralizarea statală în domeniul educației⁷.

Legea din 1876 a restrâns considerabil autoritatea Bisericii asupra învățământului confesional, transformând-o într-un intermediar între stat și instituțiile școlare. Deși păstra o anumită implicare în domeniul educației, Biserica devenea responsabilă în fața Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, având obligația de a transmite școlilor mesajele ministeriale și de a raporta inspectorilor școlari de stat planurile de învățământ și lista manualelor utilizate. Această măsură reflecta tendința crescândă de centralizare și control a statului asupra sistemului educațional, inclusiv a celui confesional.

În perioada mandatului ministrului Csáky Albin (1888–1894), legislația educațională a suferit modificări importante, printre care și recunoașterea oficială a religiei israelite în sistemul confesional. Conform articolului 26 din legea pe 1893, în cazul în care parohiile nu erau în măsură să asigure plata salariului minim stabilit prin lege, de 300 de galbeni anual, autoritățile aveau dreptul să transforme școlile confesionale respective în școli comunale, de stat. Această reglementare este consolidată în anul 1907 de către ministrul Apponyi Albert, care, prin articolele 26 și 27 ale legii stipula că, dacă biserica nu poate suporta necesitățile școlilor și salariul profesorilor, atunci acea școală este transformată într-o școală de stat, iar profesorii nu aveau voie să întrețină o atitudine ostilă față de statul ungar⁸.

În zona Năsăudului și a Bistriței, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, s-a conturat o rețea de școli confesionale greco-catolice, înființate în majoritatea satelor românești. Excepție făceau doar câteva localități situate pe Valea Bârgăului și în apropierea orașului Bistrița, în care populația era majoritar de confesiune greco-orientală. Aceste instituții de învățământ se aflau sub autoritatea vicariatului Rodnei, cu sediul la Năsăud, care, la rândul său, era subordonat Protopopiatului Bistriței și, mai departe, Ordinariatului și Consistoriului Episcopiei Greco-Catolice de la Gherla. Școlile confesionale ortodoxe din regiune erau organizate sub conducerea consiliului parohial, având în frunte

⁷ Mirela Andrei Popa, Aurelia Mariana Dan, *Școală și Biserică. Circularele Școlare din vicariatul Rodnei (1850–1918)*, vol. I, Edit. Argonaut, Cluj-Napoca, 2008, p. 13.

⁸ Paul Bruszanowski, *Romanian Orthodox elementary denominational schools in Transylvania (1868–1921)*, 2023, HTS Theologiese Studies/Theological Studies, p. 1–8.

preotul satului și funcționau în subordinea directă a Protopresbiteratului Ortodox din Bistrița, iar prin intermediul acestuia, erau raportate Consistoriului Arhiepiscopiei Ortodoxe de la Sibiu⁹. Consistoriul Diecezan al Episcopiei Greco-Catolice de la Gherla era alcătuit din șase canonici, numiți de împărat la recomandarea episcopului. Problemele legate de școală – semnalate, de regulă, prin scrisori trimise de autoritățile școlare subordonate, de instituțiile statului sau, în situații speciale, chiar de cadrele didactice – erau discutate în plenul Consistoriului. În cazul în care anumite chestiuni necesitau o atenție sporită, acestea erau trimise spre examinare unui asesor consistorial, desemnat de episcop dintre profesorii cu experiență ai școlilor medii greco-catolice aflate sub autoritatea episcopiei (Preparandii și Seminarul Teologic; de pildă: Ioan Georgiu, spiritualul seminarului, Ioan Bud, viconotarul Consistoriului, Lazăr Husa, notarul Consistoriului ș.a.). După perioada de analiză, asesorul întocmea un proiect de decizie, pe care îl prezenta apoi în plenul Consistoriului pentru dezbateri. În cele mai multe situații, proiectul era aprobat fără modificări importante. Episcopul avea dreptul să decidă singur în problemele școlare, însă tradiția impunea discutarea tuturor chestiunilor în cadrul Consistoriului.

Prin ordinul din 27 iunie 1876, episcopul Mihail Pavel a dispus înființarea Consistoriului Școlastic, condus nu de episcop, ci de vicarul general, care prelua astfel atribuțiile Consistoriului Diecezan în ceea ce privea școala și dispunea de putere de decizie în toate problemele strict legate de învățământ. Vicarii generali ai Episcopiei de Gherla care au prezidat Consistoriile Școlare au fost: Ion Anderco, Ștefan Bîlțiu, Ioan Papiu, Alexandru Bene și Ioan Georgiu. Deciziile adoptate erau puse în aplicare în teritoriu de către protopopi, care îndeplineau totodată și funcția de inspectori școlari pentru școlile confesionale¹⁰.

În general, școlile confesionale erau întreținute de comunitățile locale, însă în cazul celor situate în fostul teritoriu al districtului militar grăniceresc, finanțarea era asigurată din fondurile școlare organizate de vicarul Ioan Marian din vechile fonduri grănicerești. Din aceste fonduri

⁹ Iosif Uilacan, *op. cit.*, p. 250.

¹⁰ Daniel Sularea, *Administrația școlară confesională în Episcopia greco-catolică de Gherla în perioada dualismului (1867-1918). Școlile elementare*, în vol. *Biserica, societate, identitate: In honorem Nicolae Bocșan*, (eds.) Ioan cârja, Rudolf Gräf, Sorin Mitu, Ana Victoria Sima, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2007, p. 160-162.

școlare se acopereau salariile cadrelor didactice, precum și cheltuielile necesare pentru modernizarea clădirilor și dotarea materială a școlilor¹¹.

Studiul de față își propune să valorifice o serie de documente de arhivă păstrate în cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, Fondul Liceului „George Coșbuc” din Năsăud. Acestea constau în dosare de corespondență purtată între Gimnaziul Grăniceresc din Năsăud și Episcopia Greco-Catolică de la Gherla. Analiza acestor surse primare evidențiază o serie de aspecte relevante privind organizarea învățământului confesional, implicarea Bisericii în susținerea materială și spirituală a școlii, numirea și supravegherea cadrelor didactice, coordonarea examenelor de maturitate, precum și intervențiile autorității ecleziastice în viața educațională și disciplinară a elevilor și, uneori, a profesorilor.

Relația dintre cele două instituții reflectă transformările survenite în contextul istoric al secolului al XIX-lea. Până în anul 1876, Episcopia comunica direct cu direcțiunea gimnaziului. În intervalul 1876–1883, corespondența se desfășura prin intermediul mesajelor oficiale transmise de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Din anul 1883, în Fondul Liceului „George Coșbuc”, dosarele privind corespondența dintre gimnaziu și Episcopia de la Gherla nu mai cuprind doar informații particulare, ci mesaje de interes general precum tipărirea unor cărți, pe care școlile ar trebui să le cuprindă în bibliotecile lor, despre diverse evenimente din teritoriul Ungariei, diverse anunțuri etc. După anul 1893, documentele din fondul arhivistic menționat nu mai consemnează o corespondență directă între cele două instituții, ci doar circulare și rapoarte administrative privind situația confesională a elevilor sau participarea acestora la slujbele religioase din duminici și sărbători.

ANEXE

1.

S.J.A.N. Bistrița-Năsăud, Fond *Liceul „George Coșbuc” din Năsăud*, Dosar nr. 2/1871, fila 5 – referitor la rezultatele unor elevi de clasa a VIII-a și stipendiile lor.

Onorată Direcțiune gimnaziale!

În urma hârthiei On. Direcțiuni gimnaziale de la 23 februarie a.c. tt 25 se retrimiteu testimoniile scolastice a studenților de a VIII clasa G. Pletosu și Gr.

¹¹ *Ibidem.*

Marica cu aceea ca Cositoriulu archiediecesanu ca senatu epitropescu au luat spre sciintia progresulu loru facutu in studii recomãndandu-le și pe venitoriu totu aceea diligentia ce au aratatu și pâna acum.

Totodatã li se transmite și rata a doua din stipendiile loru în suma de 50 fl. v.a./cincidieci fior./

Sibiiu din șiedintia Consistoriului archiedecesanu ca Senatu epitropescu țienute în 7 Martie 1871.

Pentru Eselentia Sa Pãrintele Archieppu și Mitropolitu

*N. Popea
Vicariu archiepsu.*

2.

S.J.A.N. Bistrița-Năsăud, Fond *Liceul „George Coșbuc” din Năsăud*, Dosar nr. 2/1871, fila 9 – trimiterea vicarului foraneu al Năsăudului ca reprezentant la examenul de maturitate din 1871.

Nr. 1409

Onorată Direcțiune Gimnazială !

În urma Scriptei On. Direcțiuni Gimanziale din Nasaudu dta. 15 iunie a.c. tt 1108 – în carea se face cunoscutu terminulu inceperii esameniloru publice la acelu gimnasiu, se invitã pre acestu Ordinariatu a si tramite unu reprezentante din sinulu sen rescriendu se face cunoscutu On. Direcțiuni gimn. că acestu Consitoriu ... nu pote esmite reprezentante, ci sa concredintu Vicariuluiu foraneu a Năsăudului, ca sa lu reprezententie la esamenele tienande.

Din șiedintia Consistoriale tienute în Gherla la 13 iunie 1871.

*Ioan Anderco Homorodeanu
Vicariu gen. Capitular*

3.

S.J.A.N. Bistrița-Năsăud, Fond *Liceul „George Coșbuc” din Năsăud*, Dosar nr. 2/1871, fila 11 – cererea unui raport anual din partea Consistoriului, adresată direcțiunii gimanziului de la Năsăud, care să cuprindă informații referitoare la stipendiile acordate, date statistice, programa aplicată pentru anul școlar în curs și informații referitoare la starea gimnaziului.

Onorata Direcțiune gimnasiale !

Prin cuprinsulu presenteloru este provocata On. Directiune a sustene fara intardiare in intielesulu scriptei O. Directiuni Supreme scol. Trasilvanene dta. 21 iuniu a.c. nr. 250.

- 1. Conspectulu despre stundintii stipendisti dupa formula prescrista si cu in semnarea acurata a progresului manifestatu din partea stipendistoru*
- 2. Datele statistice compusa după formula si instructiunea transpusă On. Direcțiuni prein Ilustritatea sa Dhu Alesandru Pall directoru supremu scolasticu cu dtulu 21 novembre 1870 nr. 562.*
- 3. 10 exemplare din programulu scolasticu, ca se se pota transpune Înaltului Ministeriu și Inspectiuniloru supreme școalrie din Ungaria.*

4. *Relatiunea anuale despre starea gimnaziului*

Din ședința Consistoriale ținută în Gherla la 1 iulie 1871

*Ioan Anderco Homorodeanu
Vicariu gen. Capitular*

4.

S.J.A.N. Bistrița-Năsăud, Fond *Liceul „George Coșbuc” din Năsăud*, Dosar nr. 2/1871, fila 14 – propunerea unui manual de Geografia Ungariei a unui profesor de la Beius Ioan Salagianu.

*Onoraturii coru prefessorale dela gimnaziulu gr.cat. din Naseudu
in Naseudu*

Su/ strapune cu tota onorea acestu consisturiu Geografia On. Ioanu I. Selagianu cu mappa regatului și a tieretoru de sub corona, ca On. același coru se-și dea părerea ca ore nu se aru potea primi de manualu pentru gimnasiile nostre și incasul aru corespunde scopului de invatiamentu.

Din ședința Consistoriale ținute în Gherla la 21 noemvrie 1871.

*Ioan Anderco Homorodeanu
Vicariu gen. Capitular*

5.

S.J.A.N. Bistrița-Năsăud, Fond *Liceul „George Coșbuc” din Năsăud*, Dosar nr. 2/1872, fila 11 – referitor la un manual redactat de profesorul de la gimnaziul din Năsăud, Nicolae Pop.

*Onoratei Direcțiuni a Gymnasiului gre. Catholicu Nasaudeanu
Naszod*

La rogarea Professorului Gymnasiale on. Nicolau Popu dta 22 februarie a.c. – in care se roga pentru tipărirea manualului de Zoologia pre langa ceva remunerațiune danda dein partea Ordinariatului – rescriindu Onoratei Direcțiuni Gymnasiale i se concrede: că se spuna numitului professore că acelu manualu încă nu se pote aproba din partea acestui Consistoriu pana acela nu va fi censuratu de cutare carpu professorale gimnasiale din patria; nepotandu-se primi censurarea acelui facuta din partea D. lui T. Maiorescu, care nu se tine de imperiulu nostru; apoi de altcum acestu Consistoriu nulu pote afida despre ceva remunerațiune danda din partea tipografiei diecesane nefiendu în stare acuma de una camdata a da asemenea remunerațiuni, cu atata mai tare că acelu manualu nu va aduce percentulu ofiatu deca nu se va intrebuintia ca manuale in tote gimnasiile din patria.

Dein ședința Consistorială ținută în Gherla la 2 martie 1872.

*Ioan Anderco Homorodeanu
Vicariu gen. Capitular*

6.

S.J.A.N. Bistrița-Năsăud, Fond *Liceul „George Coșbuc” din Năsăud*, Dosar nr. 2/1872, fila 13 – răspunsul profesorului Nicolae Pop, de la gimnaziul din Năsăud,

prin care cerea o reevaluarea manualului de științe propus, de către auruțiile mitropolitane de la Blaj.

Prea Veneratu Consistoriu !

La rogarea mea dta 22 februarie a.c. îndreptatu catra Prea Veneratulu Consistoriu ca se benevoiesca a tipari pre spesele sale unu manualu de zoologia lucratu de subscrisulu dandu auctorelui pentru ostenela o mica remuneratiune, Prea Veneratu astua benevoli a me onora cu urmatoriulu gratiosu respunsu: „ca manualulu de zoologia de sub cestiune inca nu se pote aproba dein partea acestui Prea Veneratu Consistoriu, până ce acelua nu va fi censuratu de cutare corpu professorale gimnasiale dein patria, nepotanduse primi censurarea aceluia facuta dein partea Dlui T. L. Maiorescu”. Umilitu subscrisulu îndată după primirea acestui gratiosu respunsu dta 2 martie a.c. fiindu convinsu deplinu ca manualulu meu va aduce națiunei, acarui fiu fidel am onore a fi și eu, numai folosu prin facilitarea și înaintarea studiului naturale, acarui epoca este cea prezenta, m-am grabitu a face intrebare în privintia împlinirii și a acestei condițiuni puse de Prea Ven. Consistoriu la corpulu professorale dein Blasiu, care credu ca are destulu de mare reputatiune inaintea națiunei. Acela cu scrisoarea s-a benevoitoria și amicabile dta 21 martie a.c. mi respunse că primesce cu tota placerea censurarea manualului meu vedindu-se prin acesta onoratu dein partea mea cu ore care încredere mare, înse nefiendu elu autorisatu dein partea cutarui foru mai înaltu alu natiune spre a pote face asia ceva, atunci eu pentru ca censurarea manualului meu se aiba mare trecere înaintea publicului inteliginte romanu se rogi pere Prea Ven. Consistoriu diecesanu ca acestua sa benevoiască a înainta manuscriptulu meu la Prea Ven. Ordinariatu metropolitanu cu recercarea ca acelua se provoce pre corpulu profesoral de acolo alu censura, ce acestua va face după cele premerse, cu tota placerea. Standu dara lucrulu asia, umilitu subscrisulu rogu cu tota reverinția pre Prea Ven. Consistoriu diecesanu ca se benevoiescă a-mi înainta manuscriptulula Prea Ven. Ordinariatu metropolitanu cu recercarea ca acelua se provoce pre corpulu professorale de acolo alu censura.

Repetiendu-mi încă odată umilita rogare și acceptându greatiosulu respunsu sum alu Pre Ven. Consistoriu cu tota reverinția celu mai umilitu servu

*Naseudu în 19 Aprilie
1872*

*Nicolae Popu
prof. gimnasiale și preotu*

7.

S.J.A.N. Bistrița-Năsăud, Fond Liceul „George Coșbuc” din Năsăud, Dosar nr. 2/1877, fila 15 – referitor la examenul de maturitate și trimitera ca reprezentant pe vicarul Grigore Moasil.

Venerata Direcțiune gimnasiale !

Deoarece Reverendissimul Domn Inspectoru Scolaru diecesanu abia va pote sa merga la ascultarea examenelor publice de classe și celu de maturitate de la gimnasulu de acolo, drept acea se numerulu de mai sus l-amu delegat de representante al acestui Ordinariatu pre Reverendissimul Domn Vicar Gregoriu

Moisilu, cea ce se respunde la stimată invitare a Veneratei Direcțiune de su nr. 68 a.c.

Dein șiedintia Consistoriale ținuta în Gherla la 9 iunie 1877.

*Ioan Anderco Homorodeanu
Vicariu gen. Capitular*

8.

S.J.A.N. Bistrița-Năsăud, Fond Liceul „George Coșbuc” din Năsăud, Dosar nr. 2/1878, fila 4 față/verso – referitor la descurajarea demonstrațiilor politice în școală.

Nr. 159

Copia

Reverendissimu în Chirstosu Frate ! Precum sau referatu oficiosu la locurile mai inalte, profesorii gimnaziului nostru gr. Cat. De Naseudu din ocașiune ca au caditu Plevna au arangiatu și facutu demonstratiuni publice care tintesc contra cauzei noastre comune – în a careia urmare sum necesitatu a concrede Frației Tale, se espuni profesorilor de la atinsulu gimnasiu cum ca oficiulu lor este de a instrua cu efeit tinerimea studioasă în scientiele necesaria și în cuprinderile ce desvolta ppatriotismulu recerut pentru cetățienii credințioși și pacinici și neci decâtu se tienu de sfera loru afaceri politice, mai vertosu – de acele cari precum și tienuta profesorilor servescu pentru tenerimea studioasă – de esemple spre conscentie daunoase.

Deci se provoci pe acei D.D. profesori ca consideandu chiemarea loru ponderiositatea și s sigurantia statiunelor sale, astfeliu de dremonstratiuni mai multu se nu se repeteze, ci in viitoru se-și conscereze poterile sale pentru instruirea tinerimii cu efeitul doritu, caci urmandu alta directiune chiemarei loru neci candu com coresponde.

Noi pretuimu multu gimnaziului nostru gr. cath. De Naseudu, dorimu bunastarea și înaintarea lui, si suntem gata in interesulu acestuia a face totu ce e cu potentia nu numai pentru sustarea ci si pentru progresarea lui, și chiar pentru acea nemicu nu nearu pote casiuna mai mare dorere decat daca profesorii prin ținuta li faptele loru demonstratoria au provoca pentru noi oposetiune ca ceea și nearu pregati o atare stare din care mai multu se nu putem face nimica pentru prosperarea acelu gimnasiu.

Pentru acea in interesulu viitorulu acelu gimnasiu de nou suntem necesitati a reflecta și provoca pre D.D. profesori: ca numai cele ce se tienu de sfera activității loru să le îplinească cu diligenția și soliditatea receruta, era în alte direcțiuni li mmai ales în direcțiune politica neavendu acea chiemare, nemica se nu făcă, ca nu cumva se vina tempu cându pentru cele facute, dimpreuna cu noi și dansii se aiba parere de rau.

Daca vei comunica aceste catu mai ingraba cu profesorii gimnaziului, dupacea fara amanare se ne incunoscientiati despre diua candu li s-a comunicatu, facandu-ne totodată cunoscuta placerea sau neplacerea cu care voru fi primite aceste cuvente parintiesci din partea coprului profesoreale.

Gherla, la 10 ianuarie 1878, Pavelu m/p Eppulu.

Reverendissimului Gregoriu Moisilu, vicariu foraneu alu Naseudului, Naseudu.

Pentru genuinea decopiare dta bunn.

*Gr. Moisilu
Vicar*

9.

S.J.A.N. Bistrița-Năsăud, Fond Liceul „George Coșbuc” din Năsăud, Dosar nr. 2/1878, fila 5 față/verso – direcțiunea comunică informațiile solicitate în scrisoarea anterioară, consemnând ziua la care profesorii au fost convocați în ședință pentru a le fi prezentat mesajul din partea Consistoriului referitor la demonstrațiile politice în școală.

Nr. 5-1878

Veneratu Oficiu Vicariale gr. cat Naseudu

În urma prețioasei transcrieri d.d. 14 ianuarie a.c. Nr. 21 a Veneratului Oficiu Vicariale gr. cat. Subsemnata direcțiune a convocat prin circulariu pre corpului profesoral în ziua de 19 ianuarie și a comunicat corpului profesoral gratioasa scrisoare a Ilustratei Sale Dlui Episcop gr. cat. de Gherla Michailu Pavelu, prin carea consfătuiesce profesorilor gimnasiali abstenere de la orice demonstrațiuni politice carea coprulu profesoral a luat-o spre scientia și urmare.

Direcțiunea gimnasiale gr. cat. Naseudu, 9 februarie 1878

D. Paulu Tanco

10.

S.J.A.N. Bistrița-Năsăud, Fond Liceul „George Coșbuc” din Năsăud, Dosar nr. 2/1879, fila 1 – referitor la impunerea limbii maghiare în școli.

Venerata Direcțiune Gimnasială !

Resoluțiunea Înalțului Ministeriu R. De Culte și Instrucțiune publică în 28 decembrie a anului trecut 1878, data la reprezentatiunea corului profesoral gimnasial din naseudu făcuta în 3 septembrie 1878 su nr. 132 contra ordinațiunei aceluiași Inaltu Ministeriu din 1 august 1878 nr. 18930 prin care dela începutul anului scolare 1878/1879 s-a impusu unele modificatiuni cu privire la propunerea limbei germane și magiare în clasa a I-a și a propedeutice și matematicii în clasa a VII-a gimnasiala, -aci/ în copia autentică alaturată pre langa acea provocare vi se strapune: ca dupa ce Înalțulu Ministeriu impune strinsu observarea modificariilor cu ordinațiunea de su nr. 18930 – 1878 demandate, și de la acele nu concepe ceva abateri. -Venerata Direcțiune se se ingrigiască ca acesta ordinațiune ministeriala strinsu se se observe și pre corulu profesoral... sei demande că in înțelesulu aceleia procedandu de la dinsa abateri a face su grea respundere se nu se involnicesca. –

*Gherla, 9 ianuarie 1879
Pavelu Eppulu*

11.

S.J.A.N. Bistrița-Năsăud, Fond *Liceul „George Coșbuc” din Năsăud*, Dosar nr. 3/1884, fila 18 – despre asigurarea celor necesare în școlile din imperiu.

3329

Reverendissimiloru in Christosu Frați Vicari Foranei, Archi-Diaconi, Multu-Onoratilor Frați Protopopi și Preoți

Deși din partea acestui Consistoriu scolasticu mai de multe ori s-a dispus ca recusitele scolari unde lipsescu acele se se procureze, totuși se arata aici că acele lipsescu dela mai multe scole, deci Frații protopopi, preoții ca Directori și senatele școlari se indatorescu: ca recusitele de lipsa scolare în întielesulu legei unde lipsescu acele se le procureze, inscipientiandu la acestu consistoriuu netrecutu despre acesta pana in 8 septembrie a fiecarui anu scolare sub grea respundere.

In câtu a venitu la cunoscentia acestui Consistoriu, ca unii docenti nu se prezenteza la adunarile generali si a reuniunilor filiali, Fratilor Protopopi si preoti li se concrede: ca in Informațiunile scolari in rubrica observațiuniloru se noteze despre fiacare docente ca frecventeaza adunarile reuniunei filiali ori ba, ca asia in contra celoru nepasatori se se pota face dispositiuni eficace pentru prezentarea loru la cele.

Din siedința Consistoriului scolasticu tienuta in Gherla a 21 maiu 1884.

*Ștefanu Biltiu, m.p.
Vic. gen. Episcopescu*

12.

S.J.A.N. Bistrița-Năsăud, Fond *Liceul „George Coșbuc” din Năsăud*, Dosar nr. 3/1887, fila 7 – despre activitatea militară a profesorilor.

Reverendissimiloru in Christosu Frati Vicari Foranei, Archi-Diaconi si Multu-Onoratiloru Frati Protopopi !

În urma ordinatiunei Inaltului Ministeriu de Cultu și Intr. Publ. de datu 14 novembre a.c. Nru. 2179 presid. se notifica, ca fiindu a se face aratare preste acei ensi, care standu sub obligamentulu militaru la linia seu la aparatorii de patria sunt aplicati ca profesori seu ca invetiatori, si ca atari sunt nesuplinibili in postulu loru si cari in scrisulu lui 26 articl. De lege XL din 1868 se voru pote propune Majestatii sale Ces. Reg. Apostolice pentru ca in casu de resbelu in anulu 1888 se fia lasati in posturile loru; dreptu aceea se concrede Fatiei Tale, ca deca inacelu Tractu saru afla atari preoti si invetiatori, caru stau sub obligamentu militaruiu si cari ca orofesori nu s-ar pote supleni in posturile loru, pe acei a se-i insemni cu datele recerute in lista alaturată, care apoi se-o susterni aici pana in 9 Ianuariu 1888 st. n. Caci aratarile, caru aru sosi mai tardiu nu se voru pote lua in consideratiune.

Din siedintia consistoriala tienuta in Gherla la 22 Novembre 1887.

*Ioanu Szabo m.p
Episcop gr.-cat. de Gherla*